

19.76x25.41	1/12	עמוד 54	סגולה	30/09/2020	74810957-1
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

חסידי בתל אביב

חצרות תל אביב

מקובל לראות את תל אביב נעיר ללא הפסקה ונסמל החילוניות הישראלית, אבל במשך עשורים אחדים העיר העברית הראשונה הייתה בירת החסידות של ישראל. תולדותיה של תל אביב החסידית // מנחם קרן־קנרץ

כמו באירופה, גם בארץ ישראל נמשכו החסידים לערים. מוכר נפט ברחוב בתל אביב, שנות העשרים של המאה העשרים
צילום: זאב אלכסנדרוביץ, פיקיוויקי

19.54x25.65	2/12	עמוד 55	סגולה	30/09/2020	74810954-8
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

חסידיים בתל אביב

19.65x26.03	3/12	עמוד 56	סגולה	30/09/2020	74810955-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

חסידים בתל אביב

המטיילים ברחוב שינקין בתל אביב ומי שעושים דרכם למתחם ההייטק שברמת החייל עשויים להיתקל בדרכם בחסיד מזוקן לבוש שחורים וחבוש מגבעת הצועד בקצב מהיר ובמבט מושפל ואוחז בידו שקית ניילון, ספר קודש, או צאצא צעיר שפאותיו משתלשלות משני צדי ראשו המגולח המכוסה כיפת קטיפה שחורה. אלה הם שרידים נדירים מתקופה שנשכחה, ואולי אף הושכחה, שבה שימשה תל אביב מרכז החסידות של מדינת ישראל הצעירה.

חסידים ביפו

החסידים תלמידי הבעל שם טוב החלו לעלות לארץ ישראל באמצע המאה ה-18, וקבוצה גדולה במיוחד הגיעה ארצה ב-1777. רוב תושבי הארץ לא היו חסידים, וכיוון שתנועת ההתנגדות לחסידות מבית מדרשו של הגאון מווילנה הייתה אז בשיאה, הקהילות האשכנזיות המבוססות לא הסבירו פנים לחסידים והם נאלצו להתיישב בקהילות הקטנות בטבריה ובחברון. לאורך המאה ה-19 התנגדו רוב האדמו"רים לעלייה לארץ ישראל ומספר החסידים שהתיישבו בה פחת. גם פעילותם של חובבי ציון בסוף המאה התקבלה בספקנות על ידי ראשי החסידות, ורוב העולים האשכנזים השתייכו לפרושים שהתנגדו לחסידות או לקבוצות הציוניות שהקימו את המושבות העבריות הראשונות. האדמו"רים הראשונים שתמכו בגלוי בהרחבת היישוב היהודי בארץ ישראל היו

עוד לפני שמלאו לה 25 שנה גדלה העיר הצעירה לכדי כרך המושך אליו מהגרים. הרחוב הראשי בתל אביב, 1933
ארכיון המכון הפדרלי השוויצרי לטכנולוגיה

תודה לרב יעקב שלמה לוי ממכון תל אביב של מעלה על סיועו.

צאצאיו וממשיכי דרכו של האדמו"ר מרוז'ין רבי ישראל פרידמן, וכך עלו ב-1882 שלושים משפחות של חסידי בוהוש והתיישבו בגיא אוני – היום ראש פינה. עוד קודם לכן, ב-1866, התיישב ביפו חיים שמואל שמרלינג, חסיד חב"ד שהיה עמיל המכס הראשון בעיר. הוא היה מראשוני היוצאים מתחומה של יפו העתיקה ובנה את ביתו ליד החוף. סביבו הלך והתפתח גרעין של חסידי חב"ד, וב-1903 הם הקימו את בית הכנסת אוהל יצחק ברחוב עין יעקב. המבנה הנטוש של בית הכנסת, שאת קירותיו מכסים ציורי קיר, נמצא כיום בתהליכי שחזור ושימור. קבוצה נוספת של חסידים מפולין ומגליציה הקימה ב-1910 את בית הכנסת קהל חסידים בשכונת נווה צדק שהשתייכה עדיין ליפו. באותה תקופה הוקם מניין חסידי נוסף בביתו של אפרים אליעזר גרנץ, אביהם של המשוררים יוסף צבי ויעקב רימון, בשכונת נווה שלום. בית כנסת זה פעיל עד היום. בשיר 'אבי' כתב הבן יעקב על אביו:

19.66x25.9	4/12	עמוד 57	סגולה	30/09/2020	74810956-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

מוסדות חסידי בעלזא
בבית כ"ק מרן אדמו"ר זצוקללה"ה
תלמוד תורה - ישיבה קטנה - כולל אברכים
אחד העם 63

נוכחות חסידית ברחובות.
 חסידים מחוץ לבית הכנסת
 בשבת בבוקר, 1946
 צילום: זולטן קלוגר, לע"מ

בעלו באחד העם. שלט רחוב
 אופייני בימים אחרים
 באדיבות מכון תל אביב של מעלה

// הרבי מגור חשש
שיהיה קשה להקים
קהילות חסידיות בעיר
הקודש המסוכסכת והעדיף
להשקיע ביפו ולא
בירושלים

של המנדט הבריטי. מי שהוביל את המהלך
 היה האדמו"ר מגור רבי אברהם מרדכי אלתר
 – הדמות המשפיעה ביותר בחסידות בפולין
 שהייתה אז מרכז החסידות בעולם. הוא ביקר
 בארץ ישראל חמש פעמים בתקופת המנדט,
 ולאחר ביקורו הראשון ב־1921 כתב באיגרת:

ולקשט את עצמי מקודם, עשיתי מיד – עם
 החבורה שבאתי עמה ואיזה מיקירי ירושלים
 – השתתפות על ייסוד חברת מניות ... וקנינו
 בעיר יפו חלקת אדמה כעשרים אלף אמה
 לבנות שמה בניינים וחנויות ('דגלנו', סיון
 תרפ"א, עמ' פח).

הרבי מגור התרשם כי מנהיגי היהדות החרדית
 בירושלים שקועים במחלוקות פנימיות, ואחד
 המניעים שלו להשקיע דווקא ביפו היה החשש
 שיהיה קשה להקים קהילות חסידיות בעיר
 הקודש המסוכסכת.

אָבִי קָם בְּלִילוֹת
 וְהִדְלִיק אֶת הַנֵּר
 לְמַד דָּף גְּמָרָא
 בְּגִנּוֹן חַי יָעַר

אֲנִי בְּעָרְשִׁי שְׁכַבְתִּי
 נָם וְלֹא נָם
 בְּרִטֵּט קָדַשׁ הַקְּשַׁבְתִּי
 לְקוֹלוֹ הָעָרֵב וְחָם

עִם שַׁחַר עֵבֶר בְּרָגַשׁ
 לְזִמְר פְּרָקֵי תְהִלִּים
 וַיְהִי הַגִּנּוֹן מִשְׁתַּפֵּךְ
 בְּמִקְהֶלֶת צְלִילִים

מֵאֵז חָלְפוּ שָׁנִים
 וְהַגִּנּוֹן חַי בְּלִבִּי
 וְעוֹד יְהַדְהִדוּ בִּי צְלִילָיו
 צְלִילֵי קוֹלוֹ שֶׁל אָבִי

(יעקב רימון, 'השחר רן – שירים לילד ולנער',
 עמ' 84).

בימי המנדט

שינוי משמעותי ביחסם של ראשי החסידות
 להתיישבות בארץ ישראל התרחש לאחר הצהרת
 בלפור, כיבוש הארץ על ידי הבריטים והחלתו

19.81x25.79	5/12	עמוד 58	סגולה	30/09/2020	74810958-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

חסידי בתל אביב

עד לפני עשורים בודדים דמתה תל אביב גם לעיירה יהודית ולא רק לעיר בינלאומית. הגעלת כלים בשכונת פלורנטין, 1950

שקט! בית כנסת. תמורד מנדטורי ברחוב אלנבי, 1935
צילום: זולטן קלוגר, לע"מ

להתיישבות משותפת, וב-1923 הקימה הקבוצה את בני ברק (ראו: מנחם קרן-קרץ, "כרך חרדי נולד", גיליון 94). באותה תקופה ניסו שני אדמו"רים אחרים – רבי ישראל אלעזר הופשטיין מקוז'ניץ ורבי יחזקאל טאוב מיבלונה שהגיע לארץ עם אנייה מלאה חסידים – להקים יישובים חקלאיים בעמק יזרעאל, אך בסופו של דבר הם נאלצו להתאחד, לצרף שני אדמו"רים נוספים ולהקים יחד את כפר חסידים. בשנות העשרים של המאה העשרים החלו

בעוד הרבי מגור והאדמו"רים מבית רוז'ין תמכו בגלוי בהתיישבות החרדים בארץ ישראל, רוב האדמו"רים האחרים, הן אלה שהשתייכו לאגודת ישראל והן אלה שהתנגדו לה, העדיפו שהחסידים יתגוררו סמוך אליהם ולא עודדו אותם לעלות. הם חששו מגיתוק הקשר עם החסידים ומהיעדרם של מוסדות חינוך חרדיים חסידיים הולמים בארץ. למרות זאת הקימה קבוצת חסידים מוורשה בתחילת שנות העשרים את חברת 'בית ונחלה' במטרה לרכוש קרקע

19.49x25.85	6/12	עמוד 59	סגולה	30/09/2020	74810961-6
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

חסידים בתל אביב

- // אחרי השואה הסביד
- הרבי מהוסיאטין את
- תמיכתו בציונות כשטען
- כי אומות העולם הפרו את
- השבועה שלהם, ועל כן גם
- היהודים פטורים מלשמור
- על השבועות

קיבוץ גלויות, חול וקודש. הכרזה על כניסת השבת בחצוצרה, 1935; מונר עיתונים, 1947

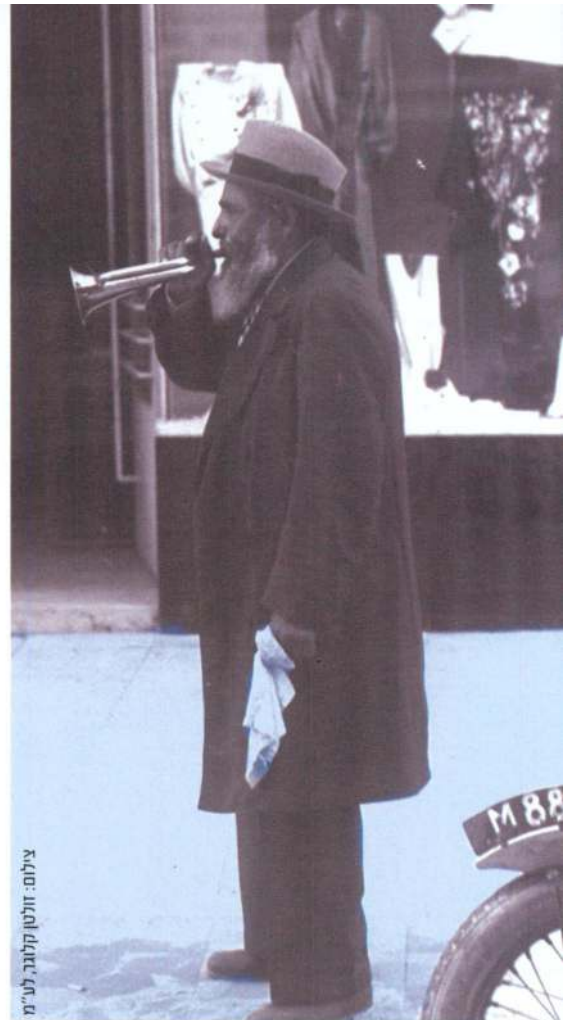

צילום: תום פין, לע"מ

בקהילות משל עצמם. חסידי סוקולוב, קוצק, סוכטשוב, קרלין וסטולין הקימו בתי מדרש נפרדים. חלק מהאדמו"רים, ובהם הרבנים מלובביץ', ממונקטש, מדעש ומקרולי – לימים הרבי מסאטמר – ביקרו בארץ ישראל ובחנו את האפשרות להתיישב בה. באמצע שנות השלושים, מעט לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, החליטו אדמו"רים נוספים להתיישב בארץ, ובעיקר בתל אביב, ובהם רבי שמואל אליהו טאוב ממודו"ץ שהפך לאחד האדמו"רים המזוהים ביותר עם העיר. האדמו"רים האחרים שהתיישבו באותה תקופה בתל אביב היו צאצאי וממשיכי דרכו של הרבי מרוז'ין, והתקבצותם באותו מקום הפכה אותם לכוח חשוב בקרב החסידים לאחר השואה.

הגדולה והחשובה שבחצרות החסידיות הייתה ונותרה חסידות גור, וחבריה הקימו את בית הספר התורני סיני לבנים, את בית הספר בית יעקב לבנות ואת סמינר שצ'רנסקי למורות. ב-1937 הם הקימו בתל אביב סניף של ישיבת שפת אמת הירושלמית שהייתה לישיבה החסידית הראשונה בעיר, ושנה אחר כך הקימה גם חסידות חב"ד ישיבה משלה. ב-1940 הצליח הרבי מגור להימלט מפולין. למרות שהתיישב בירושלים הוא המשיך לטפח את הקהילה הגדולה של חסידיו בתל אביב. באותן שנים החלו החרדים במנהג לקרוא בשביעי של פסח את שירת הים על שפת ימה של תל אביב, ואלפי חסידים וסקרנים השתתפו מדי שנה באירוע יוצא הדופן.

עליית האדמו"רים והתיישבותם בתל אביב נמשכה גם בשנות הארבעים, ובראשית 1944 הוברח האדמו"ר מבעלז רבי אהרן רוקח מהונגריה והגיע לארץ ישראל. הוא התיישב בתל אביב ותוך זמן קצר הקים בה קהילה קטנה שעם השנים הפכה לאחת החצרות הגדולות בישראל. באותה שנה הצליח גם האדמו"ר מוויז'ניץ רבי אליעזר הגר להימלט מעירו, ולאחר מסע נדודים התיישב בתל אביב. סמוך להגעתו הוא ייסד ישיבה קטנה וקהילתו היוותה בסיס להקמתה של חסידות ויז'ניץ בארץ ישראל. לאחר פטירתו של רבי אליעזר ב-1946 תפס את מקומו אחיו רבי חיים מאיר שהגיע לארץ לאחר השואה. כעבור זמן קצר יזם רבי חיים מאיר שהוכתר לאדמו"ר מוויז'ניץ בניית שכונה נפרדת לחסידיו בבני ברק.

צילום: זולטן קלוגר, לע"מ

חסידים שהתיישבו בתל אביב להקים בעיר בתי מדרש ובתי כנסת. תחילה הוקמו בתי כנסת משותפים לכלל הציבור החסידי, אולם בהמשך הקימו חסידויות חב"ד, גור, סקרנביץ וסטריקוב בתי תפילה נפרדים. שינוי משמעותי בנוף החסידות בעיר חל ב-1924 עם עלייתו של רבי שאול משה זילברמן מווירשוב שהפך למנהיג חסידי גור בתל אביב. עם השנים הגיעו לעיר אדמו"רים נוספים, וב-1931 הקימה קבוצת סוחרים ואנשי עסקים חסידיים את בית הכנסת החסידי המרכזי ברחוב יבנה.

לנוכח פני הדעה

בעקבות התגברות האנטישמיות באירופה במהלך שנות השלושים היגרו אלפי חרדים מפולין לארץ ישראל, ורבים מהם – ובהם גם החסידים – התיישבו בתל אביב. זו הייתה בחירה טבעית עבור החסידים, שרובם הורגלו לחיים בורגניים בערים ובעיירות גדולות בפולין. הם קנו דירות בתל אביב המתפתחת, מצאו עבודה ופתחו עסקים בסביבה יהודית שלא היו בני דתות אחרות. עד מהרה החלו חסידים נוספים להתקבץ

19.48x26.78	7/12	עמוד 60	סגולה	30/09/2020	74810962-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

חסידים בתל אביב

האדמו"רים הציונים

רוב האדמו"רים המשיכו מסורות חסידיות שהתנגדו לציונות, אולם חלק מהם אימצו עם השנים השקפת עולם ציונית דתית. הבולטים שבהם היו האדמו"רים לבית רוז'ין, שאחיהם מהם, ובהם האדמו"ר מסדיגורה רבי שלמה חיים פרידמן, אף כיהנו בהנהגת תנועת המזרחי. עורך עיתון הצפה שבתאי דון-יחיא כתב עליו:

רבי שלמה פרידמן מסדיגורה השוכן בתוככי תל אביב, נכדו של הרבי הזקן רבי אברהם יעקב, זקף את ראשו בהיותו בן 14 ואמר לאביו ולאחיו, כולם אדמו"רים מהוללים, שהוא רואה את אור הגאולה בתנועה הציונית... מהיכן הגיעה הציונות אל הנער בן האדמו"ר רבי ישראל מסדיגורה וכיצד הדליקה בו התלהבות דתית? הציונות היישובית והמדינית לא הייתה רווחת ביותר בין חסידים ובחצרות האדמו"רים. חיבת ציון כן, אמונה בביאת גואל צדק... אך אל הציונות של הרצל התייחסו בדרך כלל בהסתייגות מנומסת. והנה קם

בין החסידיות שהתפצלו מרוז'ין היו אדמו"רים רבים שתמכו בציונות בכל פה. האדמו"ר מבוהוש הזמין את הקהל הרחב לבית מדרשו ביום העצמאות. ההזמנה עוטרה בסמלי התרבות העברית המתחדשת ונחתמה בברכת מועדים לשמחה, 1959

רבים מהחסידים נטלו חלק באווירה האופטימית ששררה במדינה בשנותיה הראשונות. שוטר עברי בעיר העברית שצמחה מהחולות, 1951

צילום: הנס פין, לע"מ

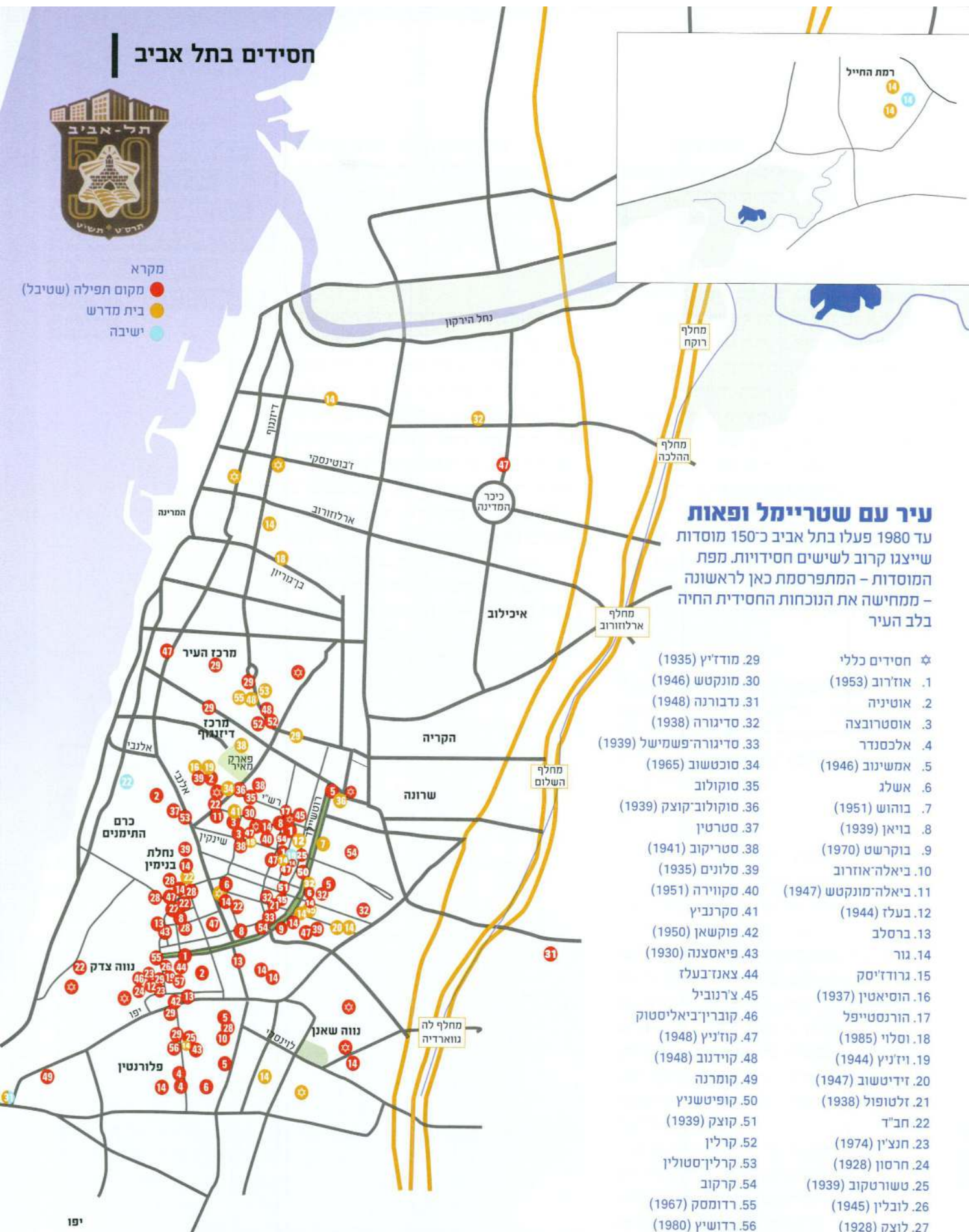
19.68x26.43	8/12	עמוד 61	סגולה	30/09/2020	74810960-5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינונו - 80790					

חסידים בתל אביב

מקרא

- מקום תפילה (שטיבל)
- בית מדרש
- ישיבה

עיר עם שטריימל ופאות

עד 1980 פעלו בתל אביב כ-150 מוסדות שייצגו קרוב לשישים חסידויות. מפת המוסדות – המתפרסמת כאן לראשונה – ממחישה את הנוכחות החסידית החיה בלב העיר

- ☆ חסידים כללי
- 1. אזורוב (1953)
- 2. אוטיניה
- 3. אוסטרובצה
- 4. אלכסנדר
- 5. אמשינוב (1946)
- 6. אשלג
- 7. בוהוש (1951)
- 8. בויאן (1939)
- 9. בוקרשט (1970)
- 10. ביאלה-אוזרוב
- 11. ביאלה-מונקטש (1947)
- 12. בעלז (1944)
- 13. ברסלב
- 14. גור
- 15. גרודז'יסק
- 16. הוסיאטין (1937)
- 17. הורנסטייפל
- 18. וסלוי (1985)
- 19. ויז'ניץ (1944)
- 20. זידיטשוב (1947)
- 21. זלטופול (1938)
- 22. חב"ד
- 23. חנצ'ין (1974)
- 24. חרסון (1928)
- 25. טשורטקוב (1939)
- 26. לובלין (1945)
- 27. לוצק (1928)
- 28. לילוב (1942)
- 29. מודז'יץ (1935)
- 30. מונקטש (1946)
- 31. נדבורנה (1948)
- 32. סדיגורה (1938)
- 33. סדיגורה-פשמישל (1939)
- 34. סוכטשוב (1965)
- 35. סוקולוב
- 36. סוקולוב-קוצק (1939)
- 37. סטרטין
- 38. סטריקוב (1941)
- 39. סלונים (1935)
- 40. סקווירה (1951)
- 41. סקרנביץ
- 42. פוקשאן (1950)
- 43. פיאסצנה (1930)
- 44. צאנז-בעלז
- 45. צ'רנוביל
- 46. קוברין-ביאליסטוק
- 47. קוז'ניץ (1948)
- 48. קוידנוב (1948)
- 49. קומרנה
- 50. קופיטשניץ
- 51. קוצק (1939)
- 52. קרלין
- 53. קרלין-סטולין
- 54. קרקוב
- 55. רדומסק (1967)
- 56. רדושיץ (1980)
- 57. רדזין

* בחסידויות שבהן האדמו"ר התגורר בתל אביב מצוינת בסוגריים שנת הגעתו לעיר

19.71x25.7	9/12	עמוד 62	סגולה	30/09/2020	74810959-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינונו - 80790					

חסידי בתל אביב

// נוכחותם הבולטת של
החסידי בתל אביב
עודרה עניין בציבור הלא
חסידי, ואנשים באו לשמוע
הרצאות על תולדות
התנועה החסידית, ראשיה
וניגוניה

השביע שלא ישעבדו את ישראל יותר מדי. אחרי השואה טען הרבי מהוסיאטין כי אומות העולם הפרו את השבועה שלהם, ועל כן גם היהודים פטורים מלשמור על השבועות:

אנו עומדים במלחמה כבדה, מלחמת מגן. כוחות החושך והטומאה נאספו עלינו למנוע שלטון ישראל אף על חלק קטן של ארץ ישראל. אין אנו דוחקים את הקץ, אבל הקץ דוחק אותנו. הצרות והתלאות ומאורעות הדמים בעשרת השנים האחרונות דחפנו לארץ ישראל והכריחונו למאמצים בכיוון פריקת עול זרים מעל צווארנו ושחרור הארץ מידי נכרים. גם לא מרדנו באומות העולם, הלוא הן הכירו בזכותנו על מדינה עצמאית בארץ ישראל, גם לא עלינו בחומה – יחד ביד חזקה... כי אם ברישיונות כניסה, מעט מעט או בצנעה. לא השתמשנו באניות מלחמה, אדרבה אומות העולם הם עברו על שבועתם לא להשתעבד בישראל יותר מדי ('אהלי יעקב', עמ' רעד).

ב-1946, כאשר ביקר בתל אביב האדמו"ר מסאטמר רבי יואל טייטלבוים – שהיה מחריפי המתנגדים לצינונות בשל שלוש השבועות – הוא נקלע לוויכוחים קשים עם רבני בית רוז'ין שדחו בשתי ידיים את נימוקיו.

כימי המדינה

בשנות החמישים והשישים המשיכו האדמו"רים שנתרו בחיים אחרי השואה לעלות לישראל ולהתיישב בתל אביב. ב-1956 דיווח עיתון המודיע כי בחמישים מתוך 260 בתי הכנסת האשכנזיים שפעלו בתל אביב התפללו בנוסח חסידי. 23 מתוכם היו בתי כנסת כלל חסידיים, והאחרים זוהו עם חצרות חסידיות מוגדרות כמו גור, ויז'ניץ, מודו"ץ וסלונים. בנוסף לכך פעלו עוד 16 בתי מדרש לא רשמיים בבתי אדמו"רים. בתחילת שנות החמישים ייסדו חסידי גור את ישיבת חידושי הרי"ם ברחוב פרץ שליך התחנה המרכזית הישנה.

גם לאחר הקמת המדינה לא נסוגו אדמו"רי בית רוז'ין מאהדתם לצינונות. הגדיל לעשות רבי יצחק פרידמן מבוהוש. בתפילת יום העצמאות בבית מדרשו אמרו הלל בלא ברכה, ואחריה הוא נהג להרים כוסית 'לחיים', זימר ניגונים לכבוד

בן אחד, שלפי ייחוסו, כושרו ומידותיו ראוי להיות אדמו"ר, חוליה בשושילתא דדהבא [שושלת הזהב], והוא כולו לוחט למען הצינונות המדינית (דונש, "הרמזורים הנפשיים של ר' שלמה מסדיגורה", 'הצפה', ה' בסיון תשכ"ג, 28.5.1963, עמ' 3).

עדות נוספת להשקפתם הקרובה לצינונות של האדמו"רים לבית רוז'ין הייתה ביקורם של הרבנים מסדיגורה, מהוסיאטין, מבוהוש, מבויאן ומזולטופול – שכולם התגוררו בתל אביב – בישיבות בני עקיבא ובנקודות התיישבות של הפועל המזרחי. בניגוד לעמדה החרדית הרווחת הצדיק האדמו"ר מהוסיאטין רבי יעקב פרידמן את זכותם של היהודים להתיישב בארץ ישראל ולנסות להקים בה מדינה יהודית. ההתנגדות החרדית לצינונות הסתמכה על המדרש במסכת כתובות (קיא.) המדבר על שלוש שבועות שהשביע הקדוש ברוך הוא בעת יציאתם של היהודים לגלות בבל. את עם ישראל הוא השביע שתי שבועות: שלא ימרדו באומות ושלא יעלו בחומה, כלומר לא ינסו לקרב את הגאולה באמצעות התיישבות בארץ, ואת עמי העולם הוא

מעשה שהיה

לטאטא את ארץ ישראל

סיפור חסידי על רבי אברהם יעקב פרידמן מסדיגורה מדגים את יחסן החיובי של החסידיות מבית רוז'ין לצינונות

בשנת תר"ץ פלשו הנאצים יימח שמם לאוסטריה והקרקע החלה בווערת מתחת לרגלי רבבות היהודים שבתוכה. עם פלישתם לאוסטריה וסיפוחה לממלכת הרייך היה ראשית מעשיהם של הנאצים יימח שמם להתעלל ביהודים, ובייחוד באדמו"רים ורבנים. בווינה התגוררו אז כמה וכמה מאדמו"רי בית רוז'ין, והם היו הראשונים שהגרמנים נטפלו אליהם בתעלוליהם. בגזרתם נאלצו האדמו"רים לצאת לרחובות וינה לטאטאם, וביניהם היה גם רבנו הקדוש זצ"ל (רבי אברהם יעקב פרידמן מסדיגורה). במרירות מרובה אמר אז: אינני מצר על שאני מטאטא את הרחובות, שהלוא גם רחובות וינה רחובותיו של הקדוש ברוך הוא הם, אלא לבי דואב על "מה יאמרו הגויים". אותה שעה נדר נדר שאם יזכהו ה' יתברך ויוכל לעלות לארץ ישראל, כי אז יטאטא את רחובותיה. אמר ועשה. לאחר שעלה היה יוצא בכל יום השכם בבוקר ומטאטא את קטע המדרכה בסמוך לביתו, עד שיום אחד מצאהו חסיד אחד במעשה זה, ומאותו יום הפסיק (יצחק מאיר פלינטשטיין, "תולדות חייו", נספח לספר 'אביר יעקב', עמ' קסט).

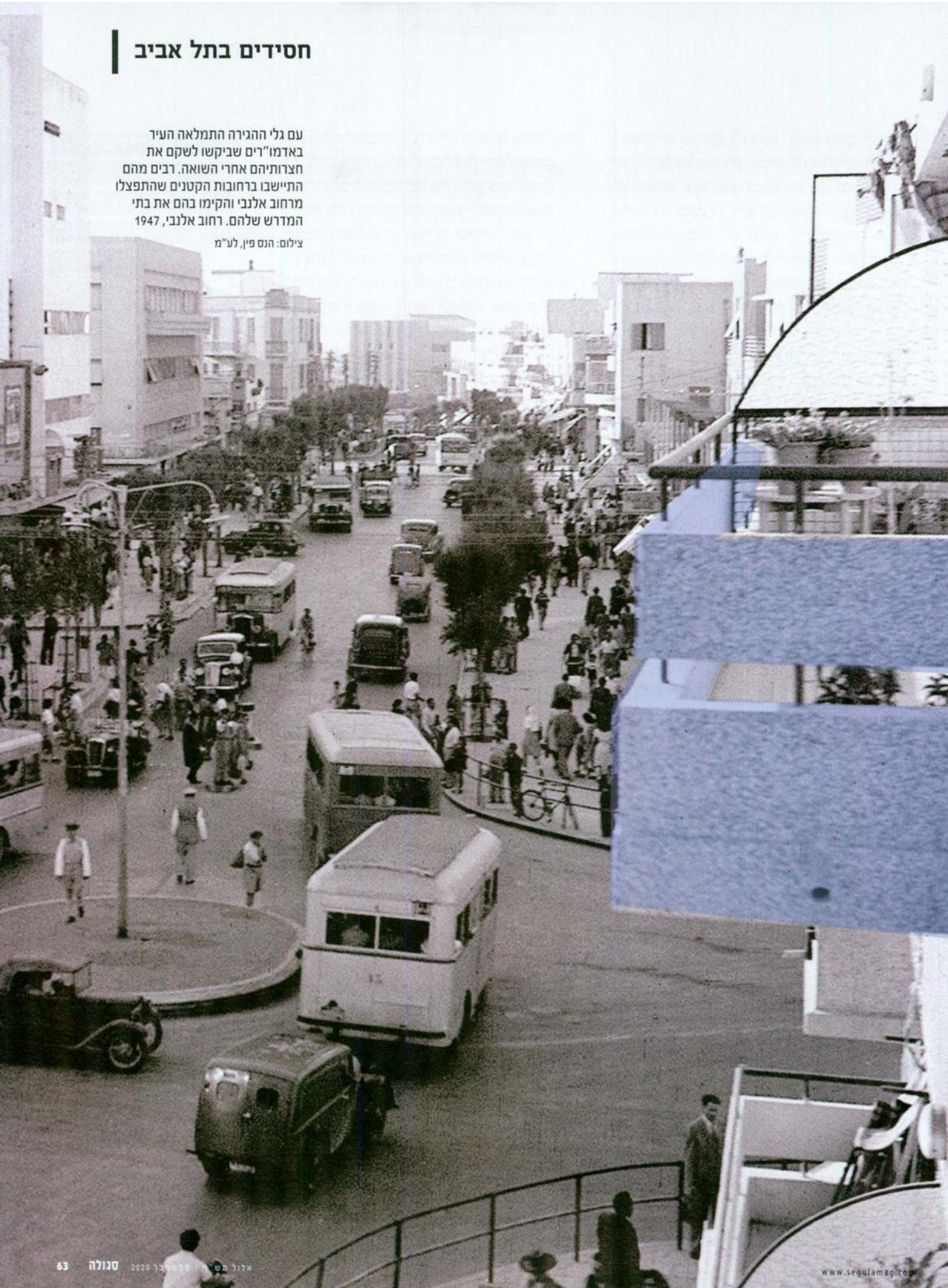

19.71x26.72	10/12	עמוד 63	סגולה	30/09/2020	74810964-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

חסידיים בתל אביב

עם גלי ההגירה התמלאה העיר באדמו"רים שביקשו לשקם את חצרותיהם אחרי השואה. רבים מהם התיישבו ברחובות הקטנים שהתפצלו מרחוב אלנבי והקימו בהם את בתי המדרש שלהם. רחוב אלנבי, 1947

צילום: הנס פין, לע"מ

19.21x26.95	11/12	עמוד 64	סגולה	30/09/2020	74810963-8
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינו - 80790					

חסידי בתל אביב

// החסידים שהתגוררו
בתל אביב בעשורים
הראשונים למדינה לא
נראו שונים מתושבי העיר
האחרים

הראשונים למדינה לא נראו שונים מיתר תושבי העיר. הם לא התלבשו בבגדים מיוחדים, רובם לא האריכו את זקנם ואת פאותיהם, וכיסוי הראש במגבעת או בקסקט לא נתפס באותם ימים כסימן היכר לאדם דתי או חרדי. רק בשבתות עטו חלק מהחסידים חזות ייחודית, כאשר לבשו את קפוטת השבת המבריקה, חגרו גרטל (אבנט) למותניהם וחלקם אף חבשו שטריימל לראשם.

השתלבותם בחברה הישראלית התבטאה גם בהתנדבות למחותרות שפעלו לפני קום המדינה ובשמחה הגלויה שהפגינו לאחר הכרזתה, בימי העצמאות הראשונים ולאחר הניצחונות הצבאיים במבצע קדש ובמלחמת ששת הימים. כיוון שהשקפתם הפוליטית של רבים מהחסידים הייתה ציונית דתית, ערכו תנועות המזרחי והפועל המזרחי מגביות, הרצאות ותעמולת בחירות בבתי המדרש החסידיים, ועיתון הצפה שהיה מזוהה עם הציונות הדתית סיקר את מה שנעשה בחצרותיהם. הרב פרופ' יהודה ברנדס סיפר בריאיון ליואב שורק:

כשמדברים על הימים שבהם החסידות הייתה דומיננטית בתל אביב חושבים על חרדים עם פאות, מדים שחורים ושטריימלים, אבל האמת היא שהחסידים של תל אביב היו יהודים שנראו בדיוק כמו האחרים, עבדו והיו חלק טבעי

היום וסיפר בשבח נס ההצלחה כשעלה ארצה. ביום ירושלים אמרו בבית הכנסת שלו הלל בברכה. נוכחותם הבולטת של החסידים בתל אביב עוררה עניין בציבור הלא חסידי, ואנשים באו לשמוע הרצאות על תולדות התנועה החסידית, ראשיה וניגונייה. גם תערוכת החסידות שנערכה בבית הסופר ב-1960 לציון מאתיים שנה לתנועת החסידות משכה קהל רב. במקביל אליה נערכה בהיכל התרבות עצרת חסידית שבה השתתפו אלפי אנשים.

ב-1966 התקיימה בתל אביב עצרת גדולה במלאות מאה שנה לפטירתו של רבי יצחק מאיר אלתר, מייסדה של חסידות גור, והישיבה החדשה שהוקמה בשכונת רמת החייל נקראה על שמו ישיבת חידושי הרי"ם. סמוך לישיבה הקימו החסידים את קריית הרי"ם לוי, על שמו של מנהיג אגודת ישראל רבי יצחק מאיר לוי שהיה חסיד גור וחתנו של האדמו"ר אברהם מרדכי אלתר. באותה שנה יצא לאקרנים הסרט 'שני קונילמל' – שגיבורו הוא צעיר חסידי – והוא היה לאחד הסרטים הישראליים המצליחים ביותר. ב-1968 הפיק תאטרון בימות התל אביבי את המחזמר המצליח 'איש חסיד היה' שעלה על הבמה מאות פעמים, ובין השנים 1969-1981 התקיים בתל אביב פסטיבל הזמר החסידי שהצמיח אחדים מהלהיטים הישראליים הידועים ביותר.

לפני עשורים אחדים חבישת כובעים לא הייתה נחלתם של דתיים בלבד. גברים בשדרות חוטשילד, 1925
צילום: שמעון קורבמן

משתלבים בסביבה

החסידים שהתגוררו בתל אביב בעשורים

18.35x25.54	12/12	עמוד 65	סגולה	30/09/2020	74810965-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינו - 80790					

חסידים בתל אביב

רק בשבתות ובמועדים נבדלו החסידים בלבושם מהתושבים האחרים. חסידים ברחובות תל אביב בחול המועד באדיבות מכון תל אביב של מעלה

כשנציג אגודת ישראל במועצת העיר הרב יהודה מאיר אברמוביץ נבחר לכנסת לא נמצא תחליף לפועלו למען האופי החסידי של תל אביב. אברמוביץ, 1950 צילום: פריץ כהן, לע"מ

כשהאלוף במיל' שלמה להט (צ'יץ') נבחר לראשות העיר הוא ניסה למתגה כעיר ללא הפסקה ותום לקידום אופייה החילוני. להט, 1973 צילום: חנניה הרמן, לע"מ

מהיישוב (יואב שורק, "איך הפכה תל אביב מעיר החסידים לעיר החטאים?", 'מקור ראשון', מוסף דיוקן, כ' בתשרי תשע"ו, 3.10.2015).

הבולט בעיריית תל אביב, וב-1955 הוא אף מונה לתפקיד סגן ראש העיר. בזכות אופיו, קשריו וכישוריו הפוליטיים הצליח הרב אברמוביץ לשכנע את חברי העירייה להקים מוסדות חינוך ודת לציבור החרדי, ומיניו לחבר כנסת ב-1971 החליט את ייצוג החרדים בעירייה.

גם למנהיגות החילונית היה תפקיד בשינוי. ב-1974 נבחר האלוף במיל' שלמה להט (צ'יץ') לראש עיריית תל אביב, והוא החליט להפוך אותה למרכז תרבות ותיירות. כדי להגשים את חזונו שתל אביב תהיה 'עיר ללא הפסקה' הוא אפשר בהדרגה פתיחה של עסקים בשבת והקצה פחות משאבים לצורכי הציבור החרדי. בשלהי 1983 עשו חסידי גור ניסיון אחרון לחוק את ההתיישבות החסידית בעיר והקימו בדרומה את ישיבת נזר ישראל, אולם בסוף שנות התשעים עברה הישיבה לראשון לציון.

כיום מתגוררים בתל אביב אדמו"רים חסידיים אחדים, אך אלה מושכים אליהם בעיקר חובשי כיפות סרוגות ופחות מבני הציבור החסידי. בעיר מורגשת פעילותם של חסידי חב"ד וברסלב, אך יש בה עדיין גם חסידי בעלז, חלקם חוזרים בתשובה, וחסידי גור נותרו הקבוצה החסידית הגדולה בעיר המונה עשרות משפחות המתגוררות בלב העיר וכמאתיים משפחות בצפונה. □

בריאיון תיאר הרב ברנדס שלוש דמויות חסידיות שהכיר מילדותו בתל אביב: החשמלאי הרשקוביץ, חסיד ספינקא; אדון אלפרוביץ', חסיד חב"ד שעבד בחברה קדישא; ושלמה יהלומי, חסיד סטריזוב ומחבר הספר 'פניני תורה' שלימד שיעור גמרא בשבת בבוקר ושיעור חסידות בסעודה שלישית:

הוא היה פקיד בעירייה, וגם הוא לא הלך בחליפה שחורה וחבש מגבעת קש כמו כולם. שלושתם לבשו גרטל בתפילה, וזה היה סימן היכר, אבל שטריימל או ספודיק? אלה לא נראו במחוזותינו. האמת היא שגם בבתי הכנסת הרבים של גור בצפון הישן ... רק יחידים חבשו שטריימל (שם).

מהשתלבות להיבדלות

ההתיישבות החסידית בתל אביב החלה להיבלם בסוף שנות השישים, כשבעיר עדיין התגוררו כעשרה אדמו"רים מהדור שלפני השואה. באותן שנים הותאמו אורח החיים ומערכת החינוך בבני ברק הסמוכה לצורכיהם של שומרי מצוות, ולכן חלק מהאדמו"רים הקימו בה בתי מדרש. בעקבותיהם הלכו גם ילדיהם של החסידים שעקב עליית מחירי הדירות בתל אביב נאלצו לעבור לערים זולות יותר ובמיוחד לבני ברק. הפוליטיקה העירונית תרמה גם היא לשינוי המגמה. מ-1950 ואילך היה הרב יהודה מאיר אברמוביץ ממפלגת אגודת ישראל הנציג החרדי

ד"ר מנחם קרן קרן

חפץ שיניים. כתב עבודות דוקטור גם בספרות יידיש ובהיסטוריה של עם ישראל. חיבר ספר על יהדות מרמורש. ספרו 'הקנאי: הרב מסאטמר - רבי יואל טייטלבוים' יצא לאור בימים אלה

